

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

PAA GRUNDLAG AF DEN AF H. WEITEMEYER UDGIVNE 3. UDGAVE
OG UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDGIVET AF

GUNNAR KNUDSEN

V. BIND

HJØRRING AMT · TISTED AMT
AALBORG AMT

KØBENHAVN 1924

G. E. C. GADS FORLAG

(FREDERIK GAD)

INDHOLD AF FEMTE BIND

	Pag.
DEN JYSKE HALVØ	1—16
HJØRRING AMT	17—286
LÆSØ	277
Købstæder: Brønderslev p. 77 — Frederikshavn p. 50 — Hjørring p. 27 — Skagen p. 62 — Sæby p. 40.	
Herreder: Børglum p. 198 — Dronninglund p. 156 — Horns p. 85 — Hvetbo p. 237 — Vennebjerg p. 120 — Øster-Han p. 253.	
Sogne (og Landkommuner):	
Aasted (Aasted-Skærum Komm.)	108
Agersborg (egen Komm.)	268
Albæk (egen Komm.)	173
Alstrup (Ingstrup-Vester-Hjermeslev-Al- strup Komm.)	241
Asaa-Melholt (Dronninglund og Ulsted Komm.)	188
Asdal (Horne-Asdal Komm.)	142
Astrup (egen Komm.)	132
Bejstrup (Haverslev-Bejstrup Komm.) ..	270
Bindslev (egen Komm.)	96
Bjærgby (Bjærgby-Mygdal Komm.) ...	134
Brovst (egen Komm.)	257
Byrum (Byrum-Hals-Vesterø Komm.) ..	282
Børglum (Børglum-Furreby Komm.) ...	213
Dronninglund (Del af Dronningl. Komm.)	182
Elling (egen Komm.)	98
Em (Vraa-Em Komm.)	230
Flade (Flade-Gerum Komm.)	112
Furreby (Børglum-Furreby Komm.) ...	218
Gerum (Flade-Gerum Komm.)	115
Gøl (egen Komm.)	250
Hallund (Øster-Brønderslev-Hallund Komm.)	194
Hals (Byrum-Hals-Vesterø Komm.) ...	285
Harreslev [Harridslev] (Harreslev-Rakke- by Komm.)	155
Haverslev (Haverslev-Bejstrup Komm.)	266
Hellevad (Hellevad-Ørum Komm.)	190
Hellum (egen Komm.)	196
Hirsholmene (egen Komm.)	117
Horne (Horne-Asdal Komm.)	139
Hune (Saltum-Hune Komm.)	245
Hæstrup (Vrejlev-Hæstrup Komm.) ...	209
Hørby (egen Komm.)	164
Hørmested (egen Komm.)	103
Ingstrup (Ingstrup-Vester-Hjermeslev-Al- strup Komm.)	237
Jelstrup (Jelstrup-Lyngby Komm.) ...	154
Jerslev (egen Komm.)	232
Jetsmark (egen Komm.)	247
Karup (Understed-Karup Komm.)	159
Lendum (egen Komm.)	106
Lerup (Lerup-Tranum Komm.)	254
Lyngby (Jelstrup-Lyngby Komm.) ...	220
Maarup (Rubjærg-Maarup Komm.) ...	152
Mosbjerg (egen Komm.)	94
Mygdal (Bjærgby-Mygdal Komm.) ...	135
Raabjærg (egen Komm.)	87
Rakkeby (Harreslev-Rakkeby Komm.) .	210
Rubjærg (Rubjærg-Maarup Komm.) ...	151
Saltum (Saltum-Hune Komm.)	242
Sejlstrup (Vejby-Sejlstrup Komm.) ...	212
Serreslev [Serridslev] (egen Komm.) ...	231

	Pag.		Pag.
Sindal (egen Komm.)	129	Ugilt (egen Komm.)	125
Skagens Landdistrikt (egen Komm.)	86	Understed (Understed-Karup Komm.)	157
Skallerup (Skallerup-Vennebjærg Komm.)	147	Vejby (Vejby-Sejlstrup Komm.)	211
Skræm (egen Komm.)	267	Vennebjærg (Skallerup-Vennebjærg Komm.)	149
Skt. Hans (Skt. Hans-Skt. Olai Komm.)	121	Vester-Hjermeslev (Ingstrup-Vester-Hjermeslev-Alstrup Komm.)	240
Skt. Olai (Skt. Hans-Skt. Olai Komm.)	123	Vesterø (Byrum-Hals-Vesterø Komm.)	284
Skærum (Aasted-Skærum Komm.)	110	Vidstrup (Tornby-Vidstrup Komm.)	146
Skæve (egen Komm.)	170	Volstrup (egen Komm.)	160
Stenum (Tolstrup-Stenum Komm.)	227	Vore [Voer] (egen Komm.)	176
Taars (egen Komm.)	199	Vraa (Vraa-Em Komm.)	228
Tise (Vrensted-Tise Komm.)	222	Vrejlev (Vrejlev-Hæstrup Komm.)	204
Tolne (egen Komm.)	101	Vreunsted (Vrensted-Tise Komm.)	221
Tolstrup (Tolstrup-Stenum Komm.)	224	Øland (egen Komm.)	273
Tornby (Tornby-Vidstrup Komm.)	144	Ørum (Hellevad-Ørum Komm.)	192
Torslev, Dronninglund Hrd. (egen Komm.)	166	Øster-Brønderslev (Øster-Brønderslev-Hallund Komm.)	234
Torslev, Øster-Han Hrd. (egen Komm.)	261	Øster-Svenstrup (egen Komm.)	264
Tranum (Lerup-Tranum Komm.)	256		
Tværsted (Tværsted-Ugerby Komm.)	91		
Ugerby [Uggerby] (Tværsted-Ugerby Komm.)	138		

TISTED AMT 287—482

MORS 436

Købstæder: Nykøbing p. 306 — Tisted p. 293.

Herreder: Hassing p. 386 — Hillerslev p. 342 — Hundborg p. 366 — Morsø Nørre p. 464 — Morsø Sønder p. 438 — Revs p. 407 — Vester-Han p. 320.

Sogne (og Landkommuner):

Ager [Agger] (Vestervig-Ager Komm.)	415	Helligsø (Helligsø-Gettrup Komm.)	427
Alsted (Alsted-Bjærgby Komm.)	475	Heltborg (Visby-Heltborg Komm.)	421
Arup (Østløs-Vestløs-Arup Komm.)	340	Hillerslev (Hillerslev-Kaastrup Komm.)	356
Bested (Bested-Grurup Komm.)	398	Hjaremaal [Hjardemaal] (egen Komm.)	364
Bjærgby (Alsted-Bjærgby Komm.)	474	Hjortdal [Hjortdals] (egen Komm.)	323
Blistrup [Blidstrup] (Vejerslev-Blistrup Komm.)	455	Hundborg (Hundborg-Janderup Komm.)	379
Bodum (Bodum-Ydby Komm.)	423	Hunstrup [Hundstrup] (egen Komm.)	361
Dragstrup (Dragstrup-Skallerup Komm.)	468	Hurup (egen Komm.)	419
Ejerslev (Sejerslev-Ejerslev-Jørsby Komm.)	481	Hvidbjærg, Morsø-Sønder Hrd. (Karby-Hvidbjærg-Rested Komm.)	449
Elsø (Lødderup-Elsø Komm.)	440	Hvidbjærg, Revs Hrd. (Hvidbjærg-Lyngs Komm.)	429
Erslev (Tødsø-Erslev Komm.)	465	Hvidbjærg vesten Aa (Hvidbjærg vesten Aa-Ørum-Lodbjærg Komm.)	401
Flade (Flade-Sønder-Draaby Komm.)	473	Hørdum (Skyum-Hørdum Komm.)	394
Frøslev (Frøslev-Møllerup Komm.)	440	Hørsted (Sønderhaa-Hørsted Komm.)	390
Galtrup (Galtrup-Øster-Jølby Komm.)	466	Janderup (Hundborg-Janderup Komm.)	383
Gettrup (Helligsø-Gettrup Komm.)	428	Jegindø (egen Komm.)	435
Grurup (Bested-Grurup Komm.)	400	Jørsby [Jordsby] (Sejerslev-Ejerslev-Jørsby Komm.)	481
Gøttrup (Kettrup-Gøttrup Komm.)	327	Kaastrup (Hillerslev-Kaastrup Komm.)	358
Hansted (Ræer-Hansted-Vigsø Komm.)	345	Kallerup (Skjoldborg-Kallerup Komm.)	375
Harring (Harring-Stagstrup Komm.)	390		
Hassing (Hassing-Villerslev Komm.)	395		

bindelsen med Norge, var af allerstørste Betydning for Byen. Efterhaanden viste det sig, at Havnen var en udmærket Nødhavn, hvor mindre Skibe kunde afvente gunstigere Vejrforhold til den farlige Passage forbi Skagen. Men Kravet om en Nødhavn ogsaa for større Skibe gjorde sig gældende med stigende Styrke, og en $\frac{26}{5}$ 1877 nedsat Kommission anbefalede en omfattende Udvidelse af Frederikshavn Havn (der havde været Tale om Skagen, Sæby, Græsholmene og Hirsholmene), og fra 1882 foretoges saa de store Anlæg, der skabte den udmærkede Havn. Senere kom det store Skibsværft, i hvilket Det forenede Dampskibsselskab har en betydelig Andel. Fiskeriet har været i stadig Fremgang, og Byen ejer Danmarks største Fiskerflaade, over 200 Kuttere, der for en stor Del gaar paa Vesterhavsfiskeri. 1912 og følgende Aar har der været et overvældende Sildefiskeri, hvori svenske Baade dog ogsaa har deltaget stærkt. Anlægget af Banen 1871 skabte bedre Afsætningsmuligheder for Fangsten, ligesom den i det hele taget øgede Byens Opland og bragte Liv i dens Handel. Byen er særlig Hjemsted for Fiskehandel og -eksport; specielt har den været Sæde for Eksport af Hummer; ogsaa Eksporthagerierne med Konserverfabrikation er blevet af meget stor Betydning.

I Fladstrand ansattes 1684 Tolder (før havde Byen hørt under Tolderen i Sæby), og der kom fast Lods fra 1733. 1695 omtales en Skolemester i Fladstrand, og 1803 fik Byen Postkontor. Byen fik sit Vaaben approberet $\frac{1}{4}$ 1898.

Litt.: H. Skjerning, F., i Danske Byer og deres Mænd XIII, Aarhus 1917.

Skagen.

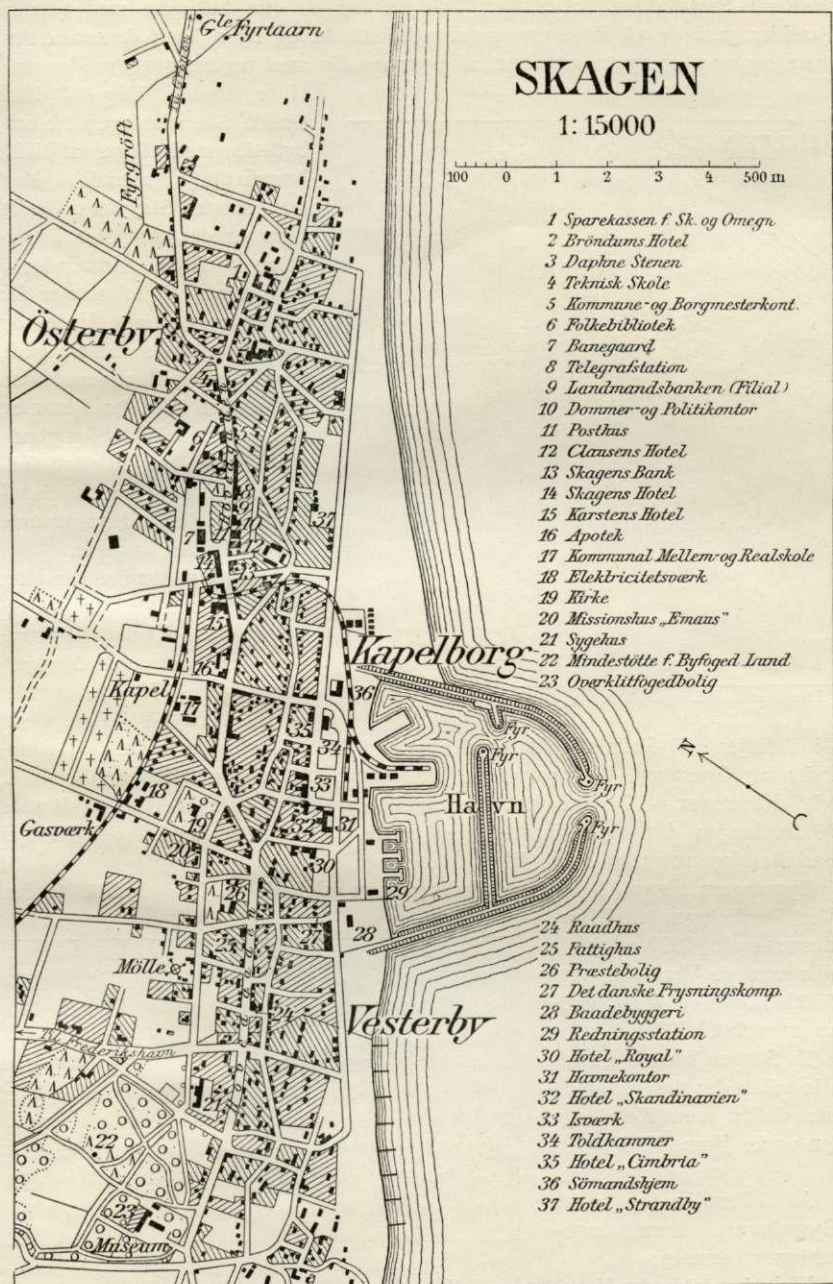

1535

1630

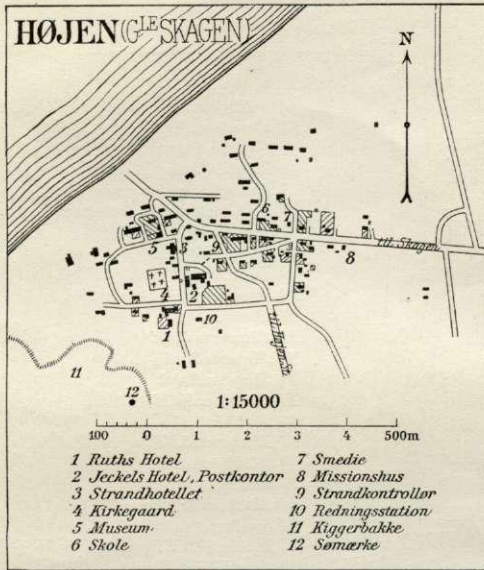
Skagen Købstad ligger i Horns Hrd. under $57^{\circ} 43' 46''$ n. Br. og $1^{\circ} 58' 10''$ v. L. for Kbh. — $10^{\circ} 36' 30''$ ø. L. for Grw. — (beregnet for trigonometrisk Station, gamle Fyrtaarn). Den er Danmarks nordligste og i sin Slags ejendommeligste Købstad baade ved sin Beliggenhed, sin Byggemaade og sin udprægede, djærve Fiskerbefolkning. Den i Forhold til sit Indbyggertal meget store By ligger paa den smalle, af Flyvesand næsten helt overdækkede Odde, hvori Jylland løber ud mellem Skagerrak og Kattegat og bestaar af to Dele, nemlig *Skagen* — der atter deles i *Østerby* mod NØ. og *Vesterby* mod SV. (den østl. Del af den sidste kaldes ofte „Kappelborg“ efter det Kapel, som har staaet der, se p. 75), hvilke strækker sig omtr. 2500 m langs Kattegats Kyst, medens Bredden kun er højst 500 m —, og *Højen* eller *Gammel-Skagen*, som ligger c. 3 km V. for Skagen ved Skagerraks Kyst. Byen ligger lavt; paa Fyrbakken, ved Byens østlige Ende, er der noget over 9 m, ved Raadhuset 3,8 m; Højens Bygninger ligger c. 6 m o. Havet. Afstanden fra Frederikshavn er 30 km (ad Jærnanen 39,6 km). Hovedaaren gennem Skagen er „Hovedgaden“, anl. 1869-70. Vejene er ikke brolagte, men lagt med Grus og Ler, og Husene, der oprindl. laa spredt mellem Klitbakkerne (som nu næsten alle er jævned), ligger nu i mere eller mindre aabne

Rækker, der dog langs Hovedgaden er næsten sammenhængende. Husene er mest velholdte Smaahuse i eet Stokv.; tidligere var de ofte beklædte med tjærede Brædder, men de gl. Huse er nu ved at forsvinde, og Byen har i de senere Aar mere og mere antaget Karakteren af en aaben By med teglhængte, grundmurede

Huse (inden Udg. af 1902 skulde alle Straatage være ombyttede med Tage af ikke brandfarligt Materiale). Med det sidste Slægtleds bedre Kaar er der sket stor Forandring i Byens Udseende; i Modsætning til tidligere er der nu Haver ved alle Huse, og flere Frugtsorter trives godt, især Pærer og Blommer. Endnu dyrkes der ikke faa Kartofler, selv om Hedelodder i stigende Grad tages ind til Kartoffeldyrkning; for at undgaa Sandflugt skal alle Jordstykker inde i Byen holdes hegnede.

Antallet af Gader kan efter det ovenfor sagte ikke nøjagtig opgives. Købstadsgrunden med tilhørende Markjorder udgør 2773 ha, og der var $\frac{1}{2}$ 1921 839 Huse, heraf

Efter Generalstabens Revision 1923.

75 i Højen (Gl. Skagen). Af Arealet var i 1919 115 ha besaaede, 251 Grøn-foder og Græsning, 44 Haver o. l., 1199 Skov, 124 bebygget Grund, Veje o. l., 1028 Klitrealer og 7 Vandareal. Det saml. Hartk. var 1905 14 Td. Der fandtes 59 Jordbrug i den egtl. Købstad med 8 Td., 11 Jordbrug med Avisbygninger paa Markjorderne med 1 Td. Hk.

Byningernes saml. Brandforsikringssum udgjorde $\frac{1}{4}$ 1923 13,544,742 Kr. Ved Vurderingen til Ejendomsskyld 1920 udgjorde den samlede Vurderingssum 13,214,000 Kr., deraf Jordværdien 2,069,000 Kr.

Til Skagen hører et Landdistrikt, der har Fattigvæsen fælles med Købstaden (se under Horns Hrd.).

Af offentlige og andre **Bygninger** samt **Institutioner** nævnes:

Kirken — lidt fra Hovedgaden i Kappelborg, Byens midterste Del, omgivet af et lille Anlæg — er opført for Penge, der indkom ved en Kollekt over hele Landet, og ved en Gave af 4000 Rd., som var indvundne ved Nedlæggelsen af

det dansk-lutherske Kapel i London, og som skænkedes Byen i dette Øjemed. Den opførtes af Mursten efter Tegn. af Konferensrd. C. F. Hansen og blev fuldendt 1841 (indv. ²¹/₈); den bestod da af et treskibet Langhus med en lille Overbygning ved Vestgavlen til Klokkeren. 1909-10 blev den ombygg. og udvidet efter Tegn. af Ulrik Plesner, og den fremtræder nu med et egenartet Ydre, gulkalket, med to apsislignende Udbygninger paa Sydsiden og een tilsvarende mod N. foruden tilbygget Sakristi og med et 36,5 m højt Taarn. Kirkens Indre skyldes et Samarbejde mellem Arkitekterne Plesner og Th. Bindsbøll, idet denne sidste havde lavet Skitser til Montering og Udstyr, men døde, inden han fik Tegningerne udført. Det smukke, lyse Kirkerum har et fladt Loft over Orgelpulpituret og de to Sidegallerier. Loftet over Alteret bæres af to glatte Marmorsøjler med forgyldte Kapitæler.

Altartavlen, skænket af Frk. Ida Suhr, Petersgaard, er et Maleri af Joakim Skovgaard: Jesu Fødsel, kendt fra Viborg Domkirke, hvor det ses i Loftets fjerde Felt. Den fritstaaende Egetræs Prædikestol med Udsmykninger i Metal stammer fra Ombygningen ligesom de to store Lysekroner, skænket af Direktør Wirenfeldt og Købmand Rosenberg. Fra den tilsandede Kirke stammer to Malmalterstager fra 1598, skænkede af Præsten Poul Nielsen Guldsmed, samt Alterkalk, Nummertavler og Døbefontens Ramme og Fod (af Træ).

Derfra stammer ogsaa to Klokker, en fra 1502, der er omstøbt og for Tiden udlånt til Kirken i Kvissel, og en fra den senere Middelalder, uden Indskrift, men med en Bispefigur i Relief. En stor Kirkeklokke er skænket Kirken af Prof. L. Tuxen og Hustru. Orgelet er fra 1910, udv. 1923. Udvendig i Kirkemuren til højre for Indgangsdøren er der 1866 indsat et stort af Billedhugger A. Paulsen udført Basrelief i Bronze til Minde om ²⁷/₁₂ 1862, da 8 Fiskere druknede ved Forsøget paa at redde Besætningen paa den strandede Brig „Daphne“; Basrelieffet (afsl. ⁴/₁₁ 1866) fremstiller en af de forulykkede Fiskere, der bæres hjem af Kammeraterne, i Baggrunden ses en af Redningsmændene, der kom levende i Land, gaa hjem med sin Hustru. Underneden staar en Tavle med Navnene paa de 8 forulykkede.

Skagens Kirke.

Om Byens gamle Kirke, som ligger omtr. 2 km SV. for Skagen, og hvoraf kun det nu fredlyste Taarn rager op af Sandet, forhen benyttet som Sømærke, se p. 75.

Den gamle Kirkegaard, NØ. for Kirken uden for Byen, 0,5 ha, er anl. 1810 og udvidet 1843 og 1862. Den benyttes nu kun en sjælden Gang, og mange af dens Grave er tilgroede. Dens anseligste Gravsted er Fællesgraven for de ved „Daphne“s Stranding omkomne Redningsmænd. V. for denne ligger Assistenskirkegaarden („den nye Kirkegd.“), anl. 1884 og udvidet 1908 og 1922, 2,8 ha. Ligesom den gamle Kirkegaard minder den ved mange Indskrifter om forulykkede Sømænd, f. Eks. er Korset, som blev taget ned fra Kirken ved Ombygningen, rejst

Lars Kruses Mindesmærke.

over Graven med de omkomne fra „Speed“s Stranding 1909. Af Monumenterne fremhæves en 1894 rejst Mindesten med Portrætmedaillon (udført af Billedhugger N. Holm) og et Vers af H. Drachmann over Formanden for Skagens Redningsbaad *Lars Andersen Kruse*, der druknede under Fiskeri 1894, og et Mindesmærke af poleret Granit med Indskrift, rejst 1896 over de forulykkede ved en tysk Torpedobaads Undergang 1895 ved Vestkysten. Skagens-Kunstnerne m. fl. har erhvervet et større Gravsted, hvor Malerne P. S. Krøyer († 1909, gravsten efter Tegn. af Th. Bindesbøll) og Carl Locher († 1915; paa Graven en rød Granitsten fra Hornbæk Strand, rejst ^{21/6} 1917) hviler, og der findes en Mindesten over den islandske Digter Jonas Guðlaugsson († 1916). Endvidere en Del tyske og engelske Krigergrave fra Søslaget ved Jylland 1916; over de tyske er der rejst en stor, tilhugg. Granitsten, medens der er et

simpelt, hvidt Trækors over hver af de engelske. — *Højen* har sin egen Kirkegd. (p. 76).

Ved Kirken, der er selvejende, er ansat en Sognepræst, som tillige er Præst for Landdistriktet. Kirkens Gæld er c. 25,000 Kr. 1923 er et Ligkapel efter Tegn. af Arkt. Plesner under Opførelse, hvortil der desuden er stiftet et Laan paa 35,000 Kr.

Missionshuset „Emaus“, ved Kirken, er opf. 1896 og senere udvidet; **Missionshuset „Nain“** i Højen er opf. 1896. Baade K. F. U. M. og K. F. U. K. har selvstændige Bygninger, det første med Pensionat.

Raadhuset, ved Hovedgaden i Vesterby, er en grundmuret Gaard (graakalket) i eet Stokv., oprindl. Købmandsgaard, 1868 købt og fra 1870 indrettet til sit nuv. Brug for henved 3200 Rd.; den ejes af Amtskommunen med ^{1/6} og Byen med ^{5/6} og indeholder Retssal, der till. er Byraadssal, 3 Arrester for 3 Arrestanter og Arrestforvarerens Bolig. Den tidligere Raadstue var en forfalden, straatækt Bindingsværksbygning paa en høj Bakke, oprindl. Fiskerhus, købt 1803 for 300 Rd. Courant*).

*) Da der 1833 var Tale om at opføre en ny Skole i Vesterby i Stedet for den gamle, forfaldne, maatte Byens udvalgte Mænd erklære, at Kommunen var for fattig til at kunne bære denne Udgift, „for nemmelig i Betragtning af, at Raadstuen, der ikke i en lang Aarrække er undergaaet nogen Hovedreparation, til næstkommende Aar nødvendigvis vil istandsættes, om ikke ombygges“. Men Raadstuen stod omtrent som den da var, indtil 1870, ligesom Skolen blev i samme Stand indtil 1866. — 1703 var der blevet bygget nyt Raadhus og Byting udenfor Byen; det gamle angaves da at ligge midt i Byen.

Der har 1920 været udskrevet Konkurrence om Tegninger til et nyt Raad- og Domhus.

Dommer- og Politikontoret, ved Hovedgaden midt i Byen, er ombygget 1909, Arkitekt Plesner.

Det kommunale Skolevæsen omfatter foruden en Borgerskole og en Mellem- og Realskole i Skagen tillige Højen Skole. **Borgerskolen** oprettedes 1901, da de tidligere Skoler i Vesterby og Østerby blev nedlagt, og en anselig Skolebygning (Arkt. A. Haunstrup) af røde Mursten opførtes i to Stokv. midt i Byen ved Vejen til Kirkegaarden. 1909 opførtes sam-

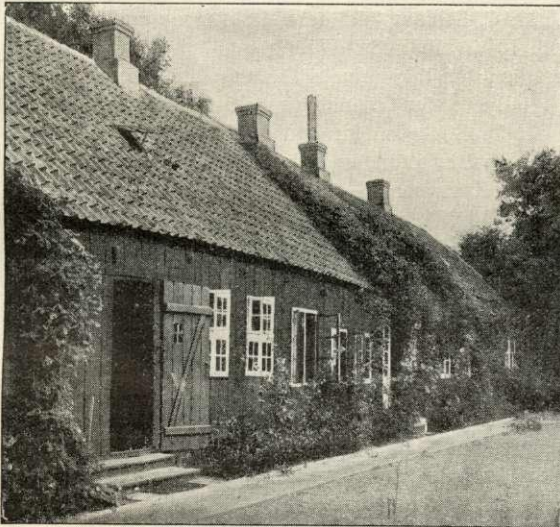

Raadhuset.

mesteds en stor Gymnastiksal (samme Arkitekt). Den tidligere private Realskole blev kommunal 1907; men Virksomheden fortsattes i de samme Lokaler indtil 1919, da der blev opført en Bygning (Arkt. A. Haunstrup) til **Mellem- og Realskolen** paa Borgerskolens Grund. $\frac{1}{2}$ 1923 var Elevantallet i Borgerskolen

482 og i Mellem- og Realskolen 120. **Højen Skole**, i eet Stokv., opf. 1820, har 20 Elever i 2 Klasser. Ved Kommunens Skoler er der i alt ansat 1 Overlærer, 10 Lærere og 6 Lærerinder.

— **Teknisk Skole**, oprettet 1892, har en smuk Bygn. i 1 Stokv., ved Hovedgaden i Østerby, opf. af Skagen Haandværkerforening 1906 (indv. $\frac{28}{10}$), Arkt. Plesner; c. 85 Elever. — En **Handelsskole**, der har Lokaler i Mellem- og Realskolen, er oprettet af Skagen Handelsstandsforening 1920 og har c. 30 Elever.

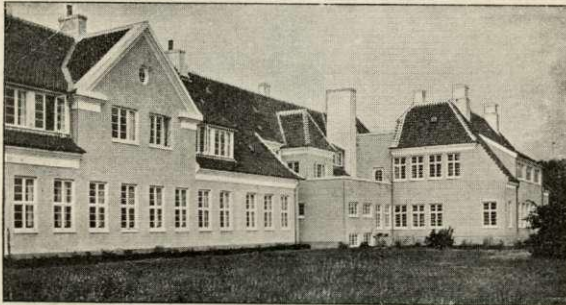
Krøyers Hus (Skagens Museum).

Skagens Museum, i Krøyers Bolig (den gl. Byfogedbolig, tilhører Staten) i Plantagen, indeholder en stor Samling Malerier, Studier, Tegninger og Kartoner af Krøyer og andre Kunstnere, der har boet i Skagen eller haft Tilknytning til

Kunstnerkolonien der. Krøyers Atelier er bevaret i urørt Stand. Ny Museumsbygning agtes opført i „Brøndums gamle Have“, som er skænket hertil 1919. Museet, der er en selvejende Institution, ledes af en Bestyrelse paa 5 Medl. — **Drachmann-Museet**, i Drachmanns Hus „Pax“, der efter Digterens Død erhvervedes af en Komité, aabnedes ¹¹/₆ 1911, og blev ⁹/₁₀ 1916 paa 70-Aars Dagen for Digterens Fødsel skænket til Staten.

Skagens Bibliotek, opr. 1869, reorganiseret 1920, har Lokaler i den tidl. Realskoles Bygn., Læsestue med 20 Pl. 19²¹/₂₂ var der 1910 Bd., Antal Udlaan 4966, saml. Budget 1711 Kr.

Det kommunale **Sygehus**, ved Plantagen, er opf. 1916, Arkt. Plesner, en Bygn. i 1 Stokv. med Frontespice og Kviste, gul Mur med hvide Pilastre og røde Tegl;

Sygehuset.

den kostede c. 60,000 Kr. og har Pl. til 26 Patienter; en Epidemi-afdeling med 10 Pl. er tilbygget og taget i Brug 1923 (Arkt. Plesner).

Fattighuset, ved Hovedgaden i Vesterby, har 16 Pl.

Gasværket, ved Kirkegaarden, er anlagt 1907. Produktion 19²¹/₂₂ 255,791 m³. — **Elektricitetsværket**, smstds.,

er opf. 1918 efter Tegn. af Arkt. C. Schiøtz; det tekniske Anlæg projekteret af Ingeniør P. A. Petersen. Prod. 19²¹/₂₂ 103,308 KWT.

Jærnbanestationen, Endestation for den private Frederikshavn-Skagen Bane, ligger ved Hovedgaden midt i Byen; den er ombygget 1914, Arkt. Plesner. — **Posthuset**, ved Hovedgaden overfor Banegaarden, er opf. 1909, Arkt. Plesner. — **Telegrafstationen** med Statstelefonstat., sstds., er opf. 1906. — **Toldkammeret**, ved Havnen, er opf. 1908, Arkt. H. Kampmann. — **Havnebygningen** er opf. 1905, Arkt. Plesner (se „Architekten“ ²⁴/₄ 1909).

Af særlig Interesse ved Skagen er de Institutioner, der vedkommer Fyr- og Redningsvæsenet. Skagen har to Fyr. **Højens Fyr** er et hvidt Blinkfyr, der vises fra et 1892 opf. 14 m højt, hvidt, ottekantet Taarn paa Taget af en hvid Maskinbygning; Flammens Højde o. Havet er 14 m, Synsvidden 12,5 Sømil. Ved Fyret er der et Taagesignal med to Sirener. **Skagens Fyr** er et hvidt Lynfyr, c. 2 km VSV. for den yderste Spids af Grenen; det vises fra et 1857-58 opf., 46 m højt, rundt, graaligt, lidt smalt tilløbende Taarn (Landets højeste Fyrtaarn, Arkt. N. S. Nebelong); Flammens Højde o. Havet er 44 m, Synsvidden 18,5 Sømil. Paa Nordsiden af Taarnet er der en hvid Flade, hvorfra der vises Signaler for Is. Tæt Ø. for Fyrtaarnet ligger en Signalstation (oprettet 1871, ny Bygn. 1909, Ø. for Badehotellet). ¹⁸/₁₁ 1872 oprettede Meteorologisk Institut en Station ved Fyret. Skagens **ældre Fyrtaarn**, SV. for det nye, i Udkanten af Østerby, er et 21 m højt, ottekantet, hvidt Taarn, der er opf. 1745; det benyttes nu til Ismeldinger for Skibene; 1869 benyttedes det til Gradmaaling (om Fyrene paa Skagen se i øvrigt p. 76). — Fra Grenen, der gaar ud i en Spids, hvis yderste Ende snart vender mod SØ., snart mod NØ., eftersom Strøm og Sø flytter den, skyder det

farlige *Skagens Rev*, som bestaar af fast, hvidt Sand, sig omtr. 4 km ud mod ØNØ. Ud for Revet, omtr. 8 km NØ. for det nye Fyrtaarn, ligger Fyrskibet „*Skagens Rev*“, udlagt 1878; det viser et rødt Blinkfyr; Flammens Højde o. Havet 10 m, Synsvidden 11 Sømil; fra Fyrskibet gives der Taagesignal. — Ved Skagen er der to **Redningsstationer**, den ene 2 km V. for det nye Fyr, opr. 1852, ogen i Højen, opr. 1868, med Bistation mod SV. I Havnen er oprettet en Redningsstation med Motorredningsbaad, den første i Landet, som Erstatning

Skagens Fyr.

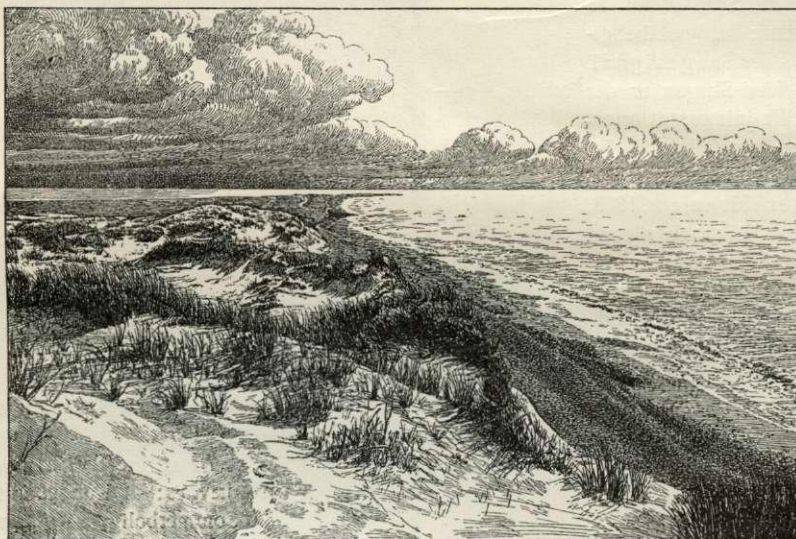
Skagens gamle Fyrtaarn.

for en nedl. Bistation Ø. for Fyret.

Af andre Bygninger nævnes: Kongeparrets Sommerbolig „*Klitgaarden*“, SV. for Byen ved Kattegat, opf. 1914, Arkt. Plesner, *Præsteboligen*, ved Hovedgaden i Vesterby, *Overklitfogedboligen* i Plantagen, *Skagens Bank*, ved Hovedgaden midt i Byen, opf. 1918, Arkt. Plesner, *Landmandsbankens Filial*, smstds., *Apoteket*, smstds., opf. 1904, Arkt. Thorv. Jørgensen, *Sømandshjemmet*, ved Havnen, opf. 1909 (indv. $28/2$) og advi- det 1918, Arkt. J. C. Kofoed, tilh. „*Indenlandsk Sømandsmission*“. Saavel Skagen som Højen har

mange Hoteller og Sommerpensionater, saaledes *Brøndums Hotel* i Byen, opf. 1873 og udvidet (Arkt. Plesner) 1892, 1897 og 1909; en Anneksbyggn. er opf. ved Strandvejen. I Hotellet findes en kendt Samling Kunstnerportrætter, der skal overgaa til Skagens Museum. Endv. *Clausens Hotel*, *Skagens Hotel* og *Karstens Hotel* (ny Bygn. opf. 1913-14). Ude ved Fyrtaarnet aabnedes 1899 *Grenens Badehotel*, opf. i norsk Bjælkestil, Arkt. Thorv. Jørgensen, senere betydeligt udvidet.

Anlæg og Mindesmærker. Som en Oase i den golde Egn ligger mod SV. i Vesterby en c. 10 ha stor Plantage, som blev anlagt i Beg. af det 19. Aarh. ved Byfoged, Kancellird. O. C. Lunds Bestræbelser og 1829 overtoges af Staten. I Plantagen, der har mange høje, kraftige Træer, og hvori El, Birk, Ask, Granarter, Eg og endog Bøg trives, har Krøyer 1908 rejst en af ham selv modelleret Minde-

Grenen.

støtte for Kancellird. Lund († 1829), en smuk Betonstøtte med Bronzeportrætrelief, omgivet af Guirlander af Ege- og Bøgeløv. I Klitplantagen, ved Landevejen nær den tilsandede Kirke, er ^{20/12} 1906 rejst en Mindesten for Overklitinspektør, Kmhr. de Thygeson, en utilhugget Granitsten, opfisket fra Skagenshavns vestre Mole. I Østerby ved Hovedgaden staar en 1884 rejst Mindesten, c. 6 m høj, efter Tegn. af Prof. Petersen, over 8 Skagboere, der druknede 1862 (se p. 65). Mellem Klitterne S. for Signalstationen ligger Drachmanns Grav, der flyttedes hertil 1913, fordi den Klit længere mod S., hvori Gravkammeret 1908 efter Krøyers Tegn. var indrettet, og hvor Bisættelsen ^{20/1} 1908 var sket, truedes af Havet. Gravkammeret, hvori Urnen staar, er lukket med en lyrepydet Broncedør i Bronzeindfatning, og paa Klitten er rejst en Stendysse.

Gamle Huse. I ældre Tid var man i Skagen henvist til fortrinnsvis at bygge Husene af Planker, især Vraggods, da der ikke fandtes Ler paa Stedet. Enkelte af disse meget lange, brunmalede eller tjærede Længer med Fjællegavle findes endnu. De oprindelige Straatage er dog nu overalt afløst af Tegl. I Østerby er der en Bindingsværksgaard med Opskalkknægte.

Indbyggertallet var $\frac{1}{2}$ 1921 3854 (1801: 834, 1850: 1400, 1901: 2438). Af Indbyggerne boede 1921 196 i Højen (Gl.-Skagen). Efter Erhverv fordelte Folkemængden i Købstaden 1911 (3137) sig i flg. Grupper: 660 levede af Haandv. og Industri, 400 af Handel o. l., 186 af Transport, 207 af Landbrug, 2 af Mejeridrift,

Klitgaarden.

1231 af Fiskeri, 119 af immateriel Virksomhed, 150 af Tyendegern. o. l., 105 af egne Midler, 65 væsentligst af offtl. Understøttelse, 12 var uden angivet Erhverv.

Skibsfart. Ved Skagen Toldsted var der ved Udgangen af 1920 hjemme-hørende 4 Sejlskibe med en samlet Tonnage af 20, 69 Motorskibe med 441 R.T., samt 120 Baade (under 4 R.T.). I den udenrigske Fart klareredes 1920 for ind-gaaende 109 Skibe med 705 Tons Gods, deraf 2 Dampskibe uden Bestuvning, for

Grenens Badehotel.

udg. 106 Skibe med 154 Tons Gods, deraf 4 Dampskibe uden Bestuvning; i den indenrigske Fart for indg. 64 Skibe med 1369, deraf 5 Dampskibe med 285, for udg. 64 Skibe med 1369, deraf 5 Dampskibe med 285 Tons Gods.

Efter Fiskeriberetningen fiskedes der 1921 476,500 kg. Rødspætter (Værdi 749,000 Kr.) og 526,000 kg. Torsk og Kuller (Værdi 180,500 Kr.). Totalvægten

af den 1921 af Skagensfiskere indbragte Fangst udgjorde 1,259,500 kg, Værdien 1,041,200 Kr.

Ved Skagen Toldsted indbragte Indførselstolden 19^{20/21} 6922 Kr.

I Skagen afholdes ingen Markeder.

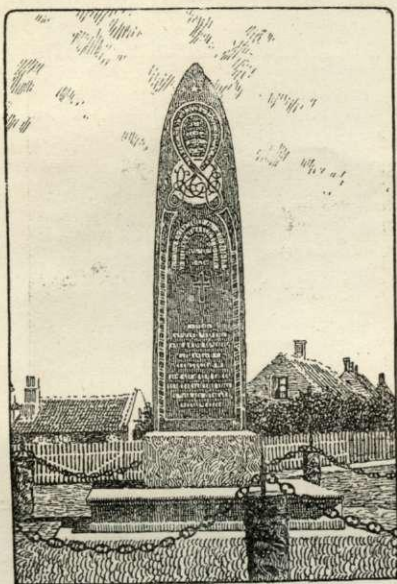
Af Fabrikker og industrielle Anlæg nævnes: 2 Skibsbyggerier med Beddinger til Fartøjer paa indt. 100 Bruttotons og 2 Ophalingsbeddinger for mindre Fartøjer, et Isværk, et Fryseværk, anl. 1918 af Det Danske Frysningsselskab, et Bogtrykkeri, Motorværksteder m. m.

I Skagen udkommer „Skagens Avis“, grl. 1913.

Kreaturholdet var ^{15/7} 1922: 101 Heste, 164 Stk. Hornkv. (deraf 139 Køer), 200 Faar og 60 Svin (1914: 243).

Byens Øvrighed består af Politimesteren, der har Bopæl i Frederikshavn, men har Kontorafdeling her, og en folkevalgt Borgmester. Byraadet består af 11 valgte Medlemmer, indbef. Borgmesteren som Formand.

Finansielle Forhold. Indtægter 19^{20/21} (i 1000 Kr.): 371, deraf Ejendoms-skatter 28, personlige Skatter 290, Formue- og Erhvervsindtægter 15; Udgif-

Østerbystenen.

ter: 341, deraf Byens Bestyrelse 28, offtl. Understøttelse 61, Skolevæs. 67, Rets- og Politivæs. 18, Medicinalvæs. 41, Gader, Veje og Kloakker 41, Renter af Gæld 60. Aktiver ^{31/3} 1921: 1457, Gæld 1173. Skatteproc. udgjorde 19^{21/22} 7,3, Ligningsproc. 8,3.

Kommunens faste Ejendomme består af: ^{5/6} af Raadhuset, de 3 kommunale Skoler, den gl. Realskolebyggn., der nu er indrettet til Kommunekontor, Sygehuset, Fattighuset, Gas- og Elektricitetsværkerne, 2 Kommuneboliger og enkelte andre Huse, 5 ha Grunde i Byen samt et større Klitareal.

Byens Politikorps består af 1 Kontorbestyrer, 2 Betjente og 5 Reservebetjente. I Brandkorpset er i Brandtilfælde alle Byens Mænd fra 20 til 50 Aar pligtige til Tjeneste.

Drachmann's Grav.

Pengeinstitutter. I *Sparekassen for Skagen og Omegn* (opr. 1862) var ^{31/8} 1921 Indsk. 2,869,157, Reserver 149,996 Kr. I *Skagens Bank* (opr. 1916) var ^{31/12} 1921 Aktiekap. 250,000, Indsk. 1,186,931, Reserver 41,110 Kr.

Havnen. Tidligere havde Byen ingen Havn, men Fiskerne trak deres Baade op paa Strandbredden. I Aarene 1904-07 byggede Staten en Fiskerihavn. Den bestaar af to Ydermoler, der inde paa Kysten ligger 514 m fra hinanden; et Stykke fra Land krummer de sig, og Afstanden mellem deres Hoveder er 62,5 m. Arealet udgør 16 ha og deles ved to Tværmoler, en længere mod V. og en kortere mod Ø., i en Forhavn og en Inderhavn. Dybden i Indløbet er 5,9 m, i Forhavnen 4,3-6 m, i Inderhavnen 3,4-3,7 m. Der er en stor Havneplads med Fiskepakhuse, der er opført efter Th. Bindesbølls Tegninger, og med en Svingkran til 5 Tons. Paa Ydermolernes Hoveder er der rødt og grønt Lynfyr, og paa Idermolernes er der rødt og grønt fast Fyr. Havnens Anlæg kostede 1³/₄ Mill. Kr., men den er siden uddybet og udvidet. Dens Indtægter udgjorde 19^{21/22} 63,156 Kr. Ved Havnen er ansat 1 Havnemester, 1 Havneassistent og 3 Havnebetjente.

I gejstlig Henseende udgør Byen med Landdistriktet eet Pastorat. Byen er Tingsted for en Del af Retskredsen Frederikshavn Kbst. m. m. og hører under den tilsvarende Politikreds (se p. 23 og 24). Den hører under Hjørring Amtstuedistr., Frederikshavn Lægekr. og har 1 Apotek (opr. 1904). Den hører til Amtets 1. Folketingskr. (Opstillingskr.), Frederikshavn Skattekr., Skagen Vurderingskr., Amtets 4. Forligskr. og 5. Udskrivningskr. 484. Lægd, samt er Sessionssted for 472. og 484. Lægd.

Ved Postvæsenet er ansat 1 Postmester og 1 Assistent, ved Telegrafvæsenet (udskilt fra Postvæsenet 1906) 1 Bestyrer, 1 Kontrollør og 6 Assisterter, ved Toldvæsenet 1 Toldforvalter og 4 Assisterter, hvoraf 1 i Højen. Ved det norrøjske Redningsvæsen, der fra 1909 har Kontor her, 1 Redningsbestyrer, 1 Fuldmægtig og 1 Assistent.

Jærnbaner. *Skagensbanen* (39,7 km) er anlagt i Henhold til Lov af ^{30/3} 1889 og Eneretsbevilling af ^{1/7} 1889. Den aabnedes for Drift ^{24/7} 1890. Banen er smalsporet (1 m Sporvidde). Ved Lov Nr. 185 af ^{20/3} 1918 er der tilvejebragt Lovhjemmel for Banens Ombygning til normalsporet, hvilket paabegyndtes 1920. I Driftsaaret 19^{21/22} befordredes 111,365 Rejsende. Totalvægten af Gods og Kreaturer udgjorde 21,873 Tons. — I Driftsaaret 19^{21/22} befordredes 32,028 Rejsende med Banen fra Skagen.

Historie. Oprindelsen til Skagen — eller *Scaven*, 1355 skrevet Skawen og Skaughen; Navnet kommer af „Skage“ ∴: et Næs eller en Landstrimmel, der løber ud i Havet, jvfr. Vendsyssels gamle Navn „Vendilskage“ — omtales i et af Selvejrbønder i Vendsyssel udstedt Dokum. af 1355, hvori der berettes, „at en fordums Konge paa Jagten gæstede hos en Bonde ved Navn Thorkel Skarpæ, der da boede i Oorn (∴: Byen Vogn), og paa hans Bøn overdrog samme Thorkel hele Skagen tilliggende Mark til Græsning for hans vilde Stod. Hyrden for de vilde Heste ved Navn Thrond fandt først paa at fiske ved Skagen og byggede det første Hus paa Skagens Mark paa samme Thorkels Vegne. Og siden efterhaanden havde mange flere bygget der paa foreskrevne Thorkels Vegne. Desuden ved vi forvist og vidne i Sandhed, at fra den Bæk („Hyerthbek“) østen for Hosyo, nemlig mellem Hosyo og Refen, og lige til det yderste Skaugheref har fra gammel Tid været Kongens Strandbred, kaldet Kungshforstrand, og erkendes for at være det endnu, ligesom at den aldrig har været bebygget af nogen, førend Jylland for faa Aar siden blev ødelagt og undertrykt ved Herrerens Krig“. Hvilken Konge der hentydes til, er uvist; Suhm gætter paa Erik Klipping, men det maa være en langt tidligere Konge. 1299 tilbød Erik Menved, for at tilfredsstille Esger Juul,

at afhænde en Del af Krongodset, deribl. $\frac{1}{6}$ af Skagen. Sine første Købstadsprivilegier fik Byen af Erik af Pommern ²²/₁ 1413, og de blev stadfæstede bl. a. 1442, 1451, 1545, 1560, 1598 og 1648; 1506 udstedte Kong Hans en Stadsret for Skagen, 1519 gav Chr. II den fri Birk og Birkeret. Ligesom andre smaa Købstæder havde Skagen saavel Borgmestre og Raad som Byfoged (fra 1555 til 1580 var Rektoren tillige Byskriver, og undertiden var der en særlig Raadstueskriver), og endnu ifl. Forordn. af ²⁸/₁ 1682 var Skagen en af de Byer, som beholdt 1 Borgmester og 2 Raadmænd indtil 1706, medens Øvrigheden i andre nørrejske Byer, som Hjørring, Tisted og Nykøbing, indskrænkedes til en Byfoged.

Fra den tidligste Tid har det været Fiskeriet, der var Skagens Hovederhverv, og den drev Handel, særlig med saltet Fisk, paa Havnene i de danske Farvande, navnlig Varberg, og paa tyske Havne, som Lübeck og Rostock. Ligesom senere (og dengang endnu mere) var det Tuskhandel, der dreves (1556 omtales, at der indførtes en Mængde Øl til

Skagen. Efter Resen.

1. St. Laurentii Kirke. 2. „Hou-Søe, hvor der siges fordm at have standen en Gaard, som skall være siunchet“. 3. St. Laurentii Kilde. 4. Galgen. 5. Præstegaarden. 6. Raadhuset og Torvet. 7. Kapellet. 8. Lygten. 9. „Et Huus ved Stranden, som kaldes Boen, hvor uid fischer Redskab forvaris“. 10. „Nord-Søe og Øster-Søe“. 11. „Capellet i Høien og Byen, som hører under Skaggens Frihed“. 12. „Deres fiske-hield, hvor Fiskene ophænges og tørres“.

Sk., og 1557 siges, at det særlig var Smør, Skagboerne hentede i Varberg), og de vaagde nøje over deres Købstadsrettigheder, saaledes da der ved Midten af 16. Aarh. anlagdes et Fiskerleje „Tornby“ eller „Thorneleje“ (se Kanc. Brevb. $\frac{6}{2}$ 1551) nær ved Sk. (vel i Skagsogn eller Raabjærg), hvilket de ved Besværing til Kongen fik nedlagt, ligesom de ogsaa søgte 1580 at faa den lige anlagte By Aalbæk nedlagt. Agerdyrkning og Kvægavl har vel tidligere ogsaa haft nogen Betydning; thi de Marker, der omtales i ovennævnte Dokum. af 1355, fandtes endnu op i den nyere Tid; men nu er de for længe siden næsten helt ødelagte af Egnens værste Fjende, Sandet. Sandflugt og Klitdannelse har vel fundet Sted i Landet langt tilbage; men det er dog først fra 16. Aarh., at Sandflugten optræder som en virkelig Landeplage efter Ødelæggelsen af Skovene, som hidtil havde sat den Grænser, og den deraf følgende Oprykning af Klitplanter, da Brændslet fra Skovene var sluppet op. Det er ogsaa i 16. Aarh., at man paa Skagen hører om Sandets Erobring af Jorderne, efter at Skovene lige op til Skagens Sogn var huggede (endnu 1638 stod en lille Rest Egetræer ved den af Sandflugt ødelagte By Skødelund i Raabjærg Sogns vestlige Del), og 1593 fortælles, at Sandet var trængt ind over de dyrkede Marker og havde lagt sig om Gaardene. Dertil kom store Stormfloder, saaledes ²⁸/₁₀ 1592 og tre Gange i Aaret 1593, da der bortrevs 14 Gaarde og Huse

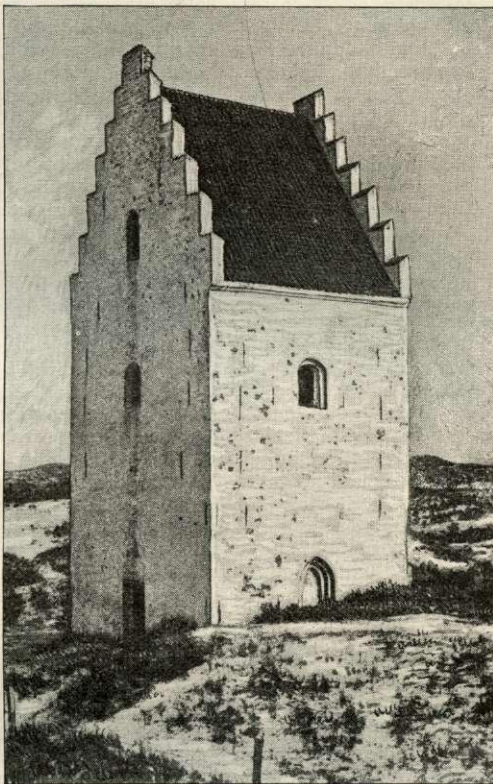
og druknede 69 Mennesker her fra Byen. I den følgende Tid fortsatte Sandflugten sin Ødelæggelse, og 1648 blev Præstegaarden flyttet efter i nogle Aar at have været ubrugelig paa Grund af, at Sandet havde lagt sig over den ligesom over mange Huse og Ejendomme i Byen. Sandflugten naaede sit Højdepunkt 1775, da Sandet paa alm. Bededag „med en heftig og forfærdelig Storm af NØ. trængte ind paa og forbi Kirken, som hidindtil havde været fri, ja ødelagde den Del af Byens Markjord, som laa der omkring og i Nærheden“, hvorved Præsten mistede baade Ager og Eng. Ødelæggelserne vedblev, om end i mindre Maalestok, indtil man i det 19. Aarh. har dæmpet Sandet ved Plantning af Klitter, Marehalm og Naaletræer. Havet har ogsaa gennem Aarhundreder gjort megen Skade, navnlig ved Højen eller Gammel-Skagen — efter Navnet at dømme den oprindelige By —, hvor der stadig toges bort af Landet; saaledes indtraf der Stormflod 1632, c. 1648, da mange Huse og Ejendomme i Østerby bortskylledes, ^{14/2} 1718, ^{27/11} 1825 og atter ^{14/2} 1868.

I Krigstiden 1627-29, da Byen holdtes besat af de kejserlige Tropper, led den meget; 1644-45 laa svenske Tropper her, og 1645 blev Byen brandskattet af svenske Skibe og ogsaa udplyndret af en „Fribytter“ fra Helsingør; i Krigsaarene 1658-60 blev Skagen atter ganske „udskattet“ af Svenskerne, og svenske Kapere tog dens Skibe, og endelig blev den 1676 bombarderet af svenske Skibe.

Naar bortses fra, at Strandingsauktionerne undertiden bragte en Mængde Fremmede til Byen, samt at der i 1870erne var begyndt at danne sig en Kunstnerkoloni heroppe, levede Skagen ellers nærmest i stille Ubemærkethed og kun lidt paavirket af den almindelige Udvikling indtil 1890, da den kom i Forbindelse med Omverdenen ved Jærnbanen. Men efter den Tid og navnlig efter at Skagen 1907 ogsaa har faaet Havn, er Byen gaaet mægtigt frem, hvortil meget bidrager, at

den som Turistby og mondænt Badested indtager Førsterangspladsen her i Landet. Omkring den er fremstaaet en Række Sommervillaer, bl. a. Klitgaarden tilhørende Dronningen, og i det hele er Byens tidligere landsbyagtige Præg nu ganske borte.

Den foran omtalte Kirke var Byens gamle Sognekirke, indviet til Skt. Laurentius (hvis „Rist“ ses i Byens Vaaben), og efter et Sagn bygget af Skotter og Hollændere, som forud fiskede under Kysten. Det var en anselig Kirke („den længste i Vendsyssel“), opf. i gotisk Tid af Mursten, med overhvelvet Skib og Kor ud i eet, Taarn mod V., samtidigt med Skibet, Vaabenhuss mod S. og Sakristi mod N. Desuden fandtes der et Par Kapeller, indv. til Skt. Laurentius, nemlig et i Højen, af Bindingsværk og straaetakt (ifl. D. Atl. V. p. 220), og et, som oprindl. skal have staaet mellem Østerby og Vesterby (i „Kapelborg“; Navnet nævnes allerede 1648; selve Kapellet omtales 1583). Det gl. Kapel, der var af Egebindingsværk, tækket med Sten, og som havde Klokkhus med 2 Klokker, faldt ned 1664, men genopførtes. I Slutn. af 17. Aarh. flyttedes det til Vesterby; det var (ifl. D. Atl. smstds.) af Bindingsværk, 17 Fag langt og med et

Skagens gamle Kirke.

fritstaaende Klokketaarn. 1517 fik Hans Tysk i Skagen kgl. Bevilling til at maatte bygge et Hus og et Kapel N. for Skagen og deri indtage syge Mennesker; dette til Skt. Jakob indviede Kapel, som Fr. I 1523 skødede til Bisp Stygge Krumpen, har næppe været identisk med noget af de to andre, men man ved ellers intet om det. Skt. Laurentii Kirke blev 1459 „med tilliggende Kapeller“ ved kgl. Gavebrev henlagt til Aalborg Helligaands Hospital, mod at dette „skulde forse Kirke og Kapeller med en saadan Præst og Kapellan, som dem kan forestaa“, og indtil 1677 hørte Kaldet til Aalborg Hospital. Ved Kirken fandtes tidligere en *Skt. Laurentii Kilde*, som ansaas for hellig. Ved Sandstormen 1775 lagde Sandet sig helt op for Kirkedøren, og i de næste Aar kunde Adgangen kun holdes fri ved jævnlig Brug af Spaden. Endelig blev den ved Sognepræsten Laulunds og Byfoged Petersens Bestræbelser og ved Reskr. af $\frac{9}{6}$ 1795 paa Grund af Sandflugt og Brøstfældighed nedlagt, solgt og nedbrudt paa det massive Taarn nær, der bevaredes som Sømærke; det har Trappegavle og Krydshvælving med Stjærneribber. I Indermuren førte en Vindeltrappe op over Hvælvingerne. I 1816 henlagdes dets Vedligeholdelse under Fyrvæsenet. I 1903 blev det fredlyst under Nationalmuseet. Det underkastedes 1918 en haardt tiltrængt Hovedstandsættelse. Ved en mindre Gravning i 1909 konstateredes det, at der staa betydelige Rester af Skibets Mure under Sandet. Materialer fra Kirken kan paavises i flere af Skagens Bygninger. Kapellerne i Vesterby og Højen omtales 1787 hos Olavius som „saa forfaldne og brøstfældige, at Folk under Tjenesten næppe uden Helbreds Tab kunne være derinde, og er intet vissere, end at de inden kort Tid falde ned“. Kapellet i Vesterby blev dog, rigtignok noget udbedret, benyttet af Sognefolket indtil 1841, da den nye Kirke (se p. 65) var opført, omtr. paa Kapellets Plads. Kapellet i Højen blev nedrevet 1839; Kirkegaarden bruges endnu.

En ikke ubetydelig Indtægtskilde for Skagen var i tidligere Tid Strandingerne, ligesom de bragte den en Del Vragtømmer til Bygningsbrug. Endnu over Midten af 19. Aarh. antoges Bjærgelønnen i Skagens Jurisdiktion i Gennemsnit at være 9000 Rd. aarl. Men den nyeste Tids mange udmærkede Foranstaltninger for at forebygge Strandinger har bevirket, at disse nu hører til Sjældenhederne. Skagens Fyr tillige med Anholts og Kullens indrettedes i Fr. II's Tid efter Opfordring af de fremmede Skippere, som passerede de danske Farvande, og som til Gengæld forpligtede sig til at betale „Fyrgelt“ sammen med Sund- eller Bælttolden. Kongens Brev herom udgik $\frac{8}{6}$ 1560, og $\frac{10}{12}$ s. Aar gentoges Befalingen med Tilføjelse, at „Fyrlamperne“ skulde være saa vide som en Tønde og hænges 20 Al. højt i et Tømmerværk, der skulde bygges som en „Papegoje“ (vistnok et skraat stillet Spryd, der var fæstet til Masten). Skagens „Fyrlampe“ tændtes først med Brænde, som, da Skovene i Vendsyssel ikke indeholdt tilstrækkeligt, eller Transporten blev for vanskelig, hentedes til Søs fra Limfjordsegnene og Norge. Man gik dog hurtig over til at bruge Tran, hvormed man belyste Farvandet fra Toppen af et Taarn. Taarnet bortskylledes 1584 i et Uvejr, men opførtes paany og bestod 1606, da man indførte Belysning med 6 (fra 1610 8) store Talglys, af en aaben Fod af Tømmer, oven paa hvilken fandtes et Rum med Senge til „Blusserne“ eller „Fyrpasserne“, og oven paa dette atter et Rum med Vinduer til alle Sider, i hvilket Lysene brændte. Fyret kaldes nu en „Lygte“. Den gl. Lygte omtales endnu $\frac{7}{1}$ 1633, da et Uvejr $\frac{21}{12}$ havde ramponeret Stilladset og knust 34 af dets 48 Vinduer i Lygten. Da Sod fra Lysene bevirkede, at Ruderne ikke kunde holdes klare, og da denne Belysning vel heller ikke var tilfredsstillende for de søfarende, opførtes der 1626 et Stillads til Stenkulsfyring, og den gl. Lygte blev brugt som Reserve. Stilladset afbrændte vistnok kort efter, thi næste Aar blev det første danske Vippefyrt til Stenkulsblus opstillet paa Skagen af daværende Borger i Helsingør, senere Tolder paa Skagen og Fyringsforvalter i Danmark Jens Pedersen (Grove). 1633 maatte det flyttes, fordi Havet bortskyllede Grunden og Fyrkullene, og den gl. Lygte blev da nedbrudt. I det nye Fyr brugtes Tørv og Brænde, naar man ikke havde Kul, af hvilke der brugtes 1 til 20 Td. pr. Nat efter Aarstid og Vejrlig. Men det hændte ogsaa, at Fyret i længere Tid maatte holdes slukket, fordi man intet havde at fyre med, f. Eks. 1635, og 1670 vedligeholdt man et Baal paa en Bakke, fordi Fyrpanden var ubrugelig. 1695 blev Fyret flyttet, fordi det ikke stod højt nok og ikke nær nok ved Grenen. Vippefyrene kaldtes „Fyringer“, og Skagens Vippefyrt bestod efter Olavius' Beretning, da det 1745 atter afløstes af et Taarnfyrt, „af et meget højt og tykt Træ, der lignede en Møllestub og var omgivet af Stivere; oven paa Stubben stod en stor Jærngaffel, som var til at dreje omkring paa Stubben, paa det at Fyrpanden altid kunde komme til at hænge paa Vindsiden. Vippestangen, saa svær som et Mastetræ, gik ned i Gaffelen, og ved den ene Ende af Vippestangen hængte

Panden; i denne, som var til at hidse op og ned med en Tallie, gik omtr. 6 Skæpper Stenkul paa Gangen⁶. Maalene opgives 1695 til: Fyrstubben 6 $\frac{1}{2}$ Al. høj, Jærngaffelen 1 $\frac{1}{2}$ Al., Vippens korte Ende med Fyrpanden 9 Al., den lange Ende med Klumpen (Modvægten) og Tallien 11 $\frac{1}{2}$ Al., Vippen i alt 20 $\frac{1}{2}$ Al.; Fyrbakken var 13 $\frac{1}{2}$ Al. høj. Vippefyret stod paa Fyrbakken, men da denne var blevet undergravet af Havet, opførtes 1745 noget nordligere det p. 68 omtalte Taarn, der først kun var 17 m højt og et Pandefyr; senere blev det forvandlede til et Lampefyret (se videre p. 68). Til Redningsvæsenet i sin nuv. Skikkelse, med dets Stationer med synkefri Baade og Raketapparater, er Begyndelsen sket ved 19. Aarh.'s Midte, særlig efter Tilskyndelse af Sandflugtskommissær Claudi, og Redningsvæsenet organiseredes ved Lov af ^{20/3} 1852; der findes nu i alt omtr. 60 Stationer, som er underlagte Bestyreren for det nørrejske Redningsvæsen.

Skagen har haft en Latinskole, der oprettedes ved Midten af 16. Aarh. efter Tilskyndelse af Bisp Oluf Chrysostomus, og som nedlagdes 1740; Rektoren var tillige Sognekapellan (se F. E. Hundrup, Rektorerne ved de nedlagte Latinskoler i ... Skagen, i Aalborg Katedralskoles Progr. 1871). — Skagen havde tidl. en Bykløkke i et Klokketaarn i Vesterby; med denne ringedes der ved Solopgang og Solnedgang, og Udgifterne afholdtes oprindl. af Bjærgningspengene, sen. af Kommunekassen og fra 1830 ved frivilligt Sømmeskud.

I Skagen er født Peter Scavenius, Hovmester for Chr. III's Broder Hertug Hans af Holsten, Prof. ved Kbh.'s Universitet Nicolaus Scavenius, † 1590, den teol. Prof. Laurids Mortensen Scavenius (Søn af en Fisker), f. 1589, † 1655, og Jakob Brønnum Scavenius, Søn af Handelsmand Brønnum (se III p. 369), † 1820.

Paa Kronens Gaard *Hofsøgaard* (i Dok. af 1355 nævnes „Hosyo“, og den lille Sø fandtes endnu i 18. Aarh., men da var Gaarden forlængst borte) fik Skagen Ejendomsbrev 1546. *Toldergaarden* nævnes 1544 og var vist oprindl. bygget paa Hofsøgaards Grund, den tilhørte ligeledes Kronen og var Embedsbolig for den kgl. Tolder indtil 1667, da Gaarden solgtes til Borgmester Feder Hansen Høyer, som lagde en Del Smaasteder ind under den, og den kaldtes derfor ogsaa *Hovgaarden*. Den laa lidt V. for Byen og ejedes 1724, da den brændte, af Høyers Svigersøn, Tolder Chr. Ferslev, og sen. af dennes Søn, Byfoged Hans Chr. Ferslev, † 1796.

Litt.: S. Abildgaard, Beskr. over Kjøbst. Sk. (i Danm. og Norges økonom. Magaz. V, 1761). — O. Olavius, Beskr. over Schagens Kjøbsted, Kbh. 1787. — A. P. Gaardboe, Hist.-topogr. Beskr. af Skagens Landsogn, i Saml. til jydsk Hist. V p. 308 flg. (ligesom andre Artikler af s. Forf. samlede i den p. 25 nævnte Bog). — H. C. Andersen, Skagen i Folkekal. Danmark 1860. — D. H. Wulff, Bidr. til Sk. Kirkeh., i Saml. til j. Hist., 2. R. III p. 268 flg. — N. Hancke, En Kriminalhist. fra Sk., i Saml. til j. Hist. I p. 151 flg. — L. Both, Natur og Folkeliv i Jylland. — C. Christensen, Skagen o. 1735, i Vends. Aarb. 1915. — E. Warming, Ekskursionen til Skagen i Juli 1896, i Bot. Tidsskr. 21 B. — L. Holst, Minder fra Sk., i Saml. til j. Hist. 3. R. V p. 229 flg. — Alba Schwartz, Skagen, Den svundne Tid i Sagn og Billeder, Kbh. 1912. — Alba Schwartz, Skagen, Den nye Tid i Oplevelser og Indtryk, Kbh. 1913. — Danske Byer og deres Mænd XIII, Aarhus 1917. — Om Fyret se V. A. Secher, Det danske Fyrvæsens Hist. 1560-1660, i Saml. til j. Hist. 3. R. II Bd., og C. D. Bloch, Fyrvæsen, i Tidsskr. f. Søvæs., Ny R. XXXIII p. 429 flg., jvfr. „Danske Studier“ 1918 p. 182.

Brønderslev.

Købstaden Brønderslev ligger i Børglum Herred under 57° 16' 01" n. Br. og 2° 37' 25" v. L. for Kbh. — 9° 57' 15" ø. L. for Grw. — paa det Sted, hvor Landevejen fra Brønderslev til Saltum — en Sidevej til Nørre-Sundby-Hjørring Landevejen — skærer Jærnbanen fra Nørre-Sundby til Hjørring. Den ligger paa et temmelig jævnt Terræn, der mod S. sænker sig mod Engene langs Rye Aa (højeste Punkt, ved den gl. Kirke, er c. 24 m). Byen ligger c. 20 km S. for Hjørring og c. 25 km N. for Aalborg (ad Jærnbanen resp. 22 km og 26 km). Dens